

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

METHODOLOGY OF RESEARCH OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MECHANISM OF PROVIDING COUNTERACTION TO ORGANIZED CRIME

Доценко О.С., д.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ

У статті зазначено, що під час здійснення будь-якого наукового дослідження методологія займає визначальне місце й відіграє фундаментальну роль у пізнанні змісту, сутності й характеру особливостей предмету дослідження, визначає тенденції розвитку питань, що досліджуються, а також механізм розкриття їх змісту. Акцентовано, що сучасний етап розвитку науки вимагає застосування нового рівня методологічних підходів і принципів, зумовлених складним характером систематизації знань про навколишню дійсність, що слугує її об'єктом. Це повною мірою стосується й адміністративно-правового механізму забезпечення протидії організованій злочинності. Методологічний підхід дає змогу образити генезис адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності: зародження організованої злочинності; теоретичні підходи до понять, які застосовуються дослідниками для визначення організованої злочинності; законодавче визначення організованої злочинності; вжиті заходи щодо протидії організованій злочинності тощо. Важливим завданням методології є визначення тенденції розвитку організованої злочинності й вжиття заходів протидії їй. Неврахування тенденції розвитку організованої злочинності призвело до прийняття у 2015 році помилкових адміністративно-правових рішень із ліквідації спеціальних підрозділів із боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України.

Методологію дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення протидії організованій злочинності визначено як комплексну стратегію розкриття теоретичної проблеми щодо практичного стану й перспектив протидії організованій злочинності в державі за допомогою застосування методів отримання правдивих, об'єктивних знань, що взаємодоповнюють один одного для досягнення спільної наукової мети.

Наголошено, що методи наукового дослідження повинні використовуватися комплексно у взаємодії один з одним і працювати на користь один одному, взаємодоповнювати один одного, водночас підкреслюючи специфіку окремо взятого методу, що забезпечує можливість розробити й запропонувати шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення протидії організованій злочинності в Україні.

Ключові слова: організована злочинність, протидія, механізм, методологія, адміністративно-правове забезпечення.

The article states that in any scientific research, methodology occupies a decisive place and plays a fundamental role in understanding the content, nature and nature of the subject, determines trends in research, as well as the mechanism of disclosure of their content. It is emphasized that the current stage of development of science requires the application of a new level of methodological approaches and principles due to the complex nature of systematization of knowledge about the surrounding reality, which serves as its object. This fully applies to the administrative and legal mechanism for combating organized crime. The methodological approach makes it possible to reflect the genesis of the administrative and legal mechanism for combating organized crime: the emergence of organized crime; theoretical approaches to the concepts used by researchers to define organized crime; legislative definition of organized crime; measures taken to combat organized crime, etc. An important task of the methodology is to determine the trend of organized crime and take measures to combat it. Failure to take into account the trend of organized crime led to the adoption in 2015 of erroneous administrative and legal decisions on the liquidation of special units to combat organized crime of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The methodology of research of the administrative and legal mechanism for combating organized crime is defined as a comprehensive strategy for solving the theoretical problem of the practical state and prospects of combating organized crime in the country through the use of reliable, objective knowledge that complement each other to achieve a common scientific goal.

It is emphasized that research methods should be used comprehensively in interaction with each other and work for each other, complement each other, while emphasizing the specifics of a particular method, which provides an opportunity to develop and propose ways to improve the administrative and legal mechanism to combat organized crime in Ukraine.

Key words: organized crime, counteraction, mechanism, methodology, administrative and legal support.

Попри всю складність криміногенної ситуації на початку тисячоліття, правоохоронним органам України вдалося стабілізувати ситуацію в боротьбі зі злочинністю та розпочати реформування своїх структур. Проте на цьому тлі відбувається відставання державно-правового контролю над злочинністю, а небезпечний її рівень вимагає активного курсу на протидію злочинності. Водночас у державі поки що не сформовано ефективної системи протидії злочинності, недосконалою є її законодавча основа, а засоби, що застосовуються, не завжди ефективні. А тому все це вимагає створення надійного науково-практичного підґрунтя, вдосконалення форм, методів і заходів діяльності з протидії злочинності.

Під час здійснення будь-якого наукового дослідження методологія посідає визначальне місце й відіграє фундаментальну роль у пізнанні змісту, сутності й характеру особливостей предмета дослідження, визначає тенденції розвитку питань, що досліджуються, а також механізм розкриття їх змісту. Тому чітке розуміння адміністративно-правового механізму протидії організованій зло-

чинності з логічно взаємопов'язаними елементами може бути досягнуто лише завдяки комплексному методологічному підходу до вивчення цих питань, зокрема з використанням діалектичного, історичного, аналітичного, порівняльно-правового, системно-структурного, спостереження, індукції та інших методів пізнання сприятиме виявленню впливу адміністративно-правового механізму на протидію організованій злочинності.

Кожна наука виходить із загальних методологічних передумов відносності пізнання, шлях до якого прокладається через удосконалення підходів, принципів, методів і техніки досліджень. Сучасний етап розвитку науки вимагає застосування нового рівня методологічних підходів і принципів, зумовлених складним характером систематизації знань про навколишню реальність, що слугує її об'єктом. Це повною мірою стосується гуманітарних, у тому числі й правової, сфер знань [1, с. 46]. Звичайно, протидія організованій злочинності не є винятком.

Термін «методологія» походить від грецьких слів *methodos* (методи) й *logos* (вчення) та означає вчення

про методи. О.М. Костюк зазначає, що для пізнання об'єктивних знань у правовому вимірі застосовуються різноманітні методи, засоби, способи й принципи. Відповідно, методологія дослідження нормативного тлумачення повинна орієнтувати суб'єкта пізнання, як і в якій послідовності необхідно здійснювати процедури, які аспекти цієї проблематики слід вивчати, а від яких можна абстрагуватись, яким чином слід застосовувати в пізнанні теоретико-поняттєвий апарат, а тим самим визначати найдоцільніший шлях досягнення об'єктивної істини [2, с. 55]. Погоджуючись із думкою автора, все ж таки хочемо уточнити, що методи – це і є засоби й способи. Тому нема потреби засоби й способи розглядати як окремі складові частини методології, яка пов'язана зі створенням наукової концепції з формування процесу дослідження того чи іншого питання, в нашому разі – адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності.

Заради об'єктивності слід зазначити, що в енциклопедичних виданнях також стверджується, що методологія вибудовує логічну структуру засобів наукового пізнання [3, с. 227]. У Радянському енциклопедичному словнику поняття методології визначається як вчення про структуру, логічну організацію, методи й засоби діяльності [4, с. 806]. У Словнику української мови визначається: методологія – це вчення про науковий метод пізнання та перетворення світу, його філософська, теоретична основа [5, с. 692].

Серед науковців методологію часто визначають як вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Методологія розглядається як вчення про методи, теоретичне обґрунтування, пізнання матеріального світу й інше.

Водночас, на наш погляд, методологія наділена індивідуальними закономірностями еволюції. Тому теоретико-концептуальний апарат формується на засадах постулатів, понять і категорій дисциплін, які вибрані для процесу дослідження. Саме із цих дисциплін запозичують специфічні методи дослідження та змістовні результати, теоретичну концепцію поєднують з емпіричними розробленнями тощо. Міждисциплінарність, поєднання теоретичних і прикладних досліджень – це один із найважливіших методологічних підходів, який повною мірою стосується дослідження питань протидії організованій злочинності.

Не заглиблюючись у розкриття змісту поняття та предмету методології, визначимо деякі принципи наукового пізнання, які, на наш погляд, є суттєвими для дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності в Україні.

Фундаментальні принципи ґрунтуються на узагальнених, філософських положеннях, які відбивають найсуттєвіші властивості об'єктивної дійсності й свідомості з урахуванням досвіду, набутого в процесі пізнавальної діяльності людини. До таких принципів можна віднести принцип діалектики, який відбиває взаємозумовлений і суперечливий розвиток явищ дійсності. Діалектичне пізнання стало універсальним для всіх наук під час дослідження будь-яких питань теорії та практики.

Діалектика як метод пізнання природи, суспільства й мислення, розглянута в єдності з логікою та теорією пізнання, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової та суперечливої дійсності в усіх її виявах. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечливість між сутністю та явищем, змістом і формою, дотримуватися об'єктивності під час оцінювання дійсності. Досвід і факти виступають джерелом, основою пізнання дійсності, а практика – критерієм істинності теорії. Діалектика як фундаментальний принцип і метод пізнання має величезну пояснювальну силу. Однак вона не підмінює конкретно наукові методи, пов'язані зі специфікою досліджуваної сфери. Діалектика виявляється в них і реалізується через них відповідно

до вимог спадкоємності й не суперечності в методології [6, с. 58].

Принцип універсальності законів світобудови. Розвиток науки в цілому характеризується єдністю протилежних тенденцій – диференціації та інтеграції наукових знань. Провідними на сучасному етапі виступають інтеграційні процеси, що передбачають необхідність об'єднання досліджень неживої та живої природи й суспільства, вивчення їх із боку універсальних законів світобудови. До того ж основні закономірності соціального буття виступають як інобуття загальних закономірностей саморуху (самоорганізації) матерії, світу, світобудови як модифікація їх фундаментальних властивостей [7, с. 135–154].

Загальнонаукова методологія використовується в усіх або в більшості наук, оскільки будь-яке наукове відкриття має не лише предметний, а й методологічний зміст, спричиняє критичний перегляд прийнятого досі поняттєвого апарату, чинників, передумов і підходів щодо інтерпретації матеріалу, що вивчається [6, с. 59].

Тому для протидії організованій злочинності цей принцип означає необхідність по-новому розглянути адміністративно-правовий механізм як комплексний загальнодержавний і суспільний інтерес (вплив) на процеси щодо розв'язання проблем із протидії організованій злочинності.

Принцип універсальності загальнонаукових методів пізнання дійсності. Зважаючи на принцип універсальності законів світобудови, можна припустити універсальність загальнонаукових методів пізнання дійсності, включаючи адміністративно-правовий механізм протидії організованій злочинності. Це надає можливість під час дослідження цієї проблеми застосовувати не лише системний, історичний, термінологічний, функціональний методи, метод моделювання та інші, а й синергетики й інші сучасні загальнонаукові концепції.

Принцип відносності знань (релятивізм). Слід відзначити, що будь-яке знання (учення) про якийсь предмет дійсності є відносним. З цього приводу А.Н. Уайтхед зазначав, що ніколи не можна досягти повного й кінцевого знання про досліджуваний об'єкт. Це пов'язано насамперед із тим, що всі об'єкти дійсності знаходяться в постійній зміні. І фактично не існує ні пропозицій, ні слів зі значенням, котрі були б незалежні від обставин проголошення [8, с. 321]. Відомий учений К. Поппер наголошував, що наукові результати «відносні», постільки вони є результатами відповідної стадії наукового розвитку й підлягають зміні в ході наукового прогресу [9, с. 255–256].

Розроблені й нині чинні теоретичні концепції, методологічні принципи й підходи дають науковцям арсенал необхідних знань, за допомогою яких наразі потрібно всебічно проаналізувати й переосмислити різноманітні теоретичні розроблення щодо протидії організованій злочинності й на їх основі з урахуванням позитивних досягнень і прогалин (упущень) ситуації, що виникла на сучасному етапі розвитку держави, розробити нову й дієву теорію адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності в Україні.

Методи вивчення стану адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності в Україні – це сукупність спеціальних способів, прийомів і засобів дослідження процесів, пов'язаних із: ретельним аналізом стану організованої злочинності в державі, виявлення конкретних причин та умов такого стану; розробкою та прийняттям загальнодержавних програм протидії організованій злочинності; організацією та здійсненням комплексу різноманітних заходів із протидії організованій злочинності; життєм заходів з виявлення та нейтралізації організованих злочинних формувань тощо.

Найпоширенішим методом наукового пізнання, що застосовується під час дослідження різноманітних аспектів протидії організованій злочинності, є статистичний, який передбачає використання різних підходів щодо

визначення стану організованої злочинності, підрахунок тих чи інших показників, наприклад, кількості членів організованих злочинних формувань, кількості вчинених ними злочинів, способів їх учинення, суми завданих збитків і багато іншої статистичної інформації.

Для поглибленого дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності може застосовуватися математична статистика, кореляційний аналіз, вибірковий аналіз, розрахунок сил і засобів, моделювання, системний аналіз тощо.

Для дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності потрібно використовувати не тільки кількісні показники, а і якісні й інші підходи, оскільки таке дослідження не може зводитися тільки до визначення стану, а й потребує визначення шляхів розв'язання проблеми. Адже протидія організованій злочинності значною мірою залежить від правової політики держави, вироблення та застосування ефективного механізму протидії їй. Саме тому найважливішим методологічним принципом ситуаційного аналізу адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності є концептуальний підхід, тобто виявлення різних проблем та їх класифікація за способами розв'язання (політичними, правовими, організаційними, соціальними, матеріально-технічними тощо). Різноманітні проблеми вимагають і різних підходів щодо їх розв'язання.

Методологічний підхід дозволяє відбити генезис адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності: зародження організованої злочинності; теоретичні підходи до понять, які застосовуються дослідниками з визначення організованої злочинності; законодавче визначення організованої злочинності; вжиті заходи щодо протидії організованій злочинності й інше.

Методологію дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності слід розуміти як комплексну стратегію розкриття теоретичної проблеми щодо практичного стану й перспектив протидії організованій злочинності в державі за допомогою застосування методів отримання правдивих, об'єктивних знань, що взаємодоповнюють один одного задля досягнення спільної наукової мети.

Основним елементом методологічного дослідження виступає метод. Успіх дослідження головною мірою залежить від правильності вибраного методу, від його актуальності й відповідності сучасному стану розвитку науки й суспільства. Пошук нових ефективних у сучасних умовах методів у поєднанні з правильним вживанням традиційних способів наукового аналізу – одне з важливих завдань сучасної науки. Ураховуючи, що право є одним із регуляторів суспільних відносин і способів впливу на їх розвиток, вибір способу дослідження має більше значення не лише для розвитку правової системи, а й суспільства в цілому [10, с. 47]. Методи також розуміють як способи пізнання правової реальності й формування наукового знання [11, с. 82].

Для розуміння права використовують і розробляють велику кількість методів. Зазвичай, за ступенем спільності й сферою дії всі методи поділяють на чотири групи:

- 1) філософські (діалектичний, феноменологічний, герменевтичний);
- 2) загальнонаукові (системний, порівняльний, історичний);
- 3) спеціально наукові;
- 4) дисциплінарні [12, с. 24].

Для всебічного дослідження необхідно використати діалектичний метод, який передбачає погляд на проблематику у взаємозв'язку всіх форм і складників, а також урахування його здійснення залежно від певного історичного часу, загального рівня розвитку українського суспільства, політичної ситуації в державі, стану правового розвитку загалом, рівня правосвідомості суспільства, його шкали цінностей тощо [13, с. 88–89]. Діалектичний метод слід

використовувати для побудови поняттєво-категорійного апарату й формулювання пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності.

Історичний метод характеризується конкретно-історичними формами викладу матеріалу. За допомогою історичного методу правове регулювання аналізується з боку виникнення та розвитку такої категорії, поступового набуття нею тих властивостей, які характеризують її зміст, сутність на сучасному етапі історичного розвитку [14, с. 21–26]. Цей метод дає змогу отримати знання про генезу організованої злочинності й адміністративно-правові заходи протидії їй на різних етапах (стадіях). Тому історичний метод дослідження є надзвичайно важливим, оскільки сприятиме розумінню закономірностей розвитку адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності на різних етапах. Застосування цього методу надасть можливість визначити прогалини, помилки й упущення такої діяльності й віднайти шляхи її оптимізації.

Порівняльно-правовий метод є значущим для предмета нашого дослідження, оскільки в рамках методології порівняльно-правових досліджень пошук і визначення сучасних концептуальних підходів, ефективних методологічних принципів, а також набір методів порівняльно-правових досліджень приведе до більшого зближення різних правових систем. Потенціал методології порівняльно-правових досліджень надає можливість не тільки об'єктивно визначити правову карту світу, а й оцінити перспективи розвитку правових систем, досліджувати роль правової акультурації в зближенні останніх [15, с. 111]. Зазначений метод сприяє визначенню місця адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності у вітчизняній правовій системі, а також допомагає зіставити з правовими системами інших країн і розглянути основні закономірності й подальші шляхи вдосконалення.

Застосування порівняльно-правового методу потребує правильного вибору об'єктів порівняльного аналізу й рівнів правового порівняння. Інакше неправильне виявлення ознак порівняльних систем, норм, інститутів тощо може призвести до суперечливих або сумнівних висновків, що може потягнути за собою прийняття хибного адміністративно-правового рішення. Тому, якщо порівняльно-правовий метод застосовувати неправильно, він не лише не становитиме цінності для наукового дослідження, а й представлятиме загрозу, оскільки отримані некоректні теоретичні результати можуть вплинути на неефективне використання сил, засобів, коштів тощо на протидію організованій злочинності.

Порівняльний метод передбачає вивчення різних ідеологічно-правових систем задля виявлення загальних і спеціальних правових ознак схожих явищ із використанням таких стадій дослідження, як вивчення впливу правової ідеології як автономного утворення та виявлення її істотних якостей і рис; порівняння досліджуваних ознак аналогічних інститутів і встановлення на цій основі схожих і відмінних якостей; оцінка ознак відмінностей із позиції національної конкуренції на міжнародній арені. Тому порівняльний метод визначає природу всього дослідження, яке є порівняльно-правовим; визнає принципи підходу до об'єкта дослідження; є підґрунтям для оцінювання отриманих результатів дослідження, які можуть виступати у формах методологічного й практичного підсумку проведеної роботи [16, с. 31–36].

Системний метод використовується в науковій роботі, оскільки він полягає в такому:

- 1) інтеграція, синтез розгляду різних сторін явища або об'єкта;
- 2) адекватний засіб дослідження та розроблення не будь-яких об'єктів, що довільно називаються системою, а лише таких, котрі є органічним цілим;

3) вираження процедур подання об'єкта як системи й способів їх розроблення;

4) широкі можливості для одержання різноманітних тверджень та оцінок, які передбачають пошук різних варіантів виконання певної роботи з подальшим вибором оптимального варіанта [17, с. 27–31].

Метод системності є основним щодо правового регулювання діяльності всіх уповноважених суб'єктів на виконання головної мети й завдань у сфері протидії злочинності. Застосування цього методу дозволяє під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин правовими нормами визначати адміністративно-правовий статус правоохоронних органів – їх адміністративну правоздатність і дієздатність у сфері протидії організованій злочинності [18, с. 227]. Системний метод наукового пізнання застосовується для комплексної характеристики проблемних питань практичного застосування адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності. Цей метод надає можливість досліджувати проблеми впорядковано, нерозривно й комплексно. Тим більше, що сама організована злочинність є системним явищем, що підтверджує необхідність застосування системного методу під час пошуку шляхів протидії їй.

Як доповнення до системного методу правильним буде застосування логічного методу пізнання. Логічний метод – засоби й способи логічного вивчення правової проблематики. Заснований на поняттях, категоріях, правилах і законах формальної логіки, цей метод дозволяє досліджувати правові питання відокремлено від інших соціальних феноменів (політики, економіки, культури, релігії, моральності тощо). Застосовуючи цей метод, можна абстрагуватися, наприклад, від проблем практичного впровадження правової ідеології, ефективності її впливу на суспільство й іншого. Ідеологія розглядається як формально визначена, взаємопов'язана з правом і строго фіксована система правил, побудована за принципом співвідпорядкованості й несуперечності правових норм [19, с. 189–193].

Застосування логічного методу дозволяє здійснити науковий аналіз адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності в логічній послі-

довності й у взаємозв'язку з попередньо встановленою структурою наукового дослідження, що сприятиме належному розкриттю сутності кожного елемента, забезпечить взаємозв'язок між ними й зможе запобігти суперечностям у науковій позиції автора.

Для характеристики сходження від абстрактного до конкретного аспекту в адміністративно-правовому механізмі протидії організованій злочинності значну цінність становить логіко-семантичний метод, за допомогою якого розробляється та вдосконалюється поняттєвий апарат вказаної проблематики. За допомогою аналогії як методу виявляються зовнішні й внутрішні чинники, які впливають на процес адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності.

Синтез дозволяє здійснити аналіз фрагментів цілісної системи адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності, які впливають одні на одних, перебуваючи в безперервній взаємодії (тісно пов'язаний із системним і логічним методами). Індукція та дедукція надає можливість здійснити аналіз правових категорій, пов'язаних тематикою адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності від цілого до окремого чи навпаки з метою всебічного й детального розкриття проблематики.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання філософських, загальноправових і спеціально-правових методів наукового дослідження надає можливість здійснити повний, об'єктивний і всесторонній аналіз проблематики, а отже, й розв'язання важливих питань адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності.

Слід відзначити, що методи наукового дослідження адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності повинні використовуватися комплексно у взаємодії один з одним і працювати на користь один одному, взаємодоповнювати один одного, водночас підкреслюючи специфіку окремо взятого методу. Завдяки їхньому об'єднанню та використанню у взаємодії можна буде розробити й запропонувати шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму протидії організованій злочинності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берман Г.Дж. Западная традиция права. Эпоха формирования. Москва, 1998. 218 с.
2. Костюк О.М. Методологія дослідження нормативного тлумачення. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 54–58.
3. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / глав. ред. А.М. Прохоров. 3-е изд. Москва : Советская Энциклопедия, 1969–1978. URL: <http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Методология/>.
4. Советский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 1600 с.
5. Словник української мови : в 11 т. Т. 4 : І–М. Київ, 1973. 941 с.
6. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-е вид. Київ : Знання, 2006. 307 с.
7. Маркарян Э.С. Глобальное моделирование, интеграция наук и системный подход. *Системные исследования: методологические проблемы. Ежегодник*. Москва, 1981. С. 135–154.
8. Уайтхед А.Н. Избранные работы по философии / пер. с англ. и сост. И.Т. Касавин ; общ. ред. и вступ. ст. М.А. Кисселя. Москва : Прогресс, 1990. 720 с.
9. Поппер К. Открытое общество и его враги. Москва : Политиздат, 1992. Т. 2. 416 с.
10. Малешин Д.Я. Некоторые вопросы методологии исследования гражданского процессуального права. *Гражданский процесс: наука и преподавание : сборник научных статей* / под ред. М.К. Треушниковой, Е.А. Борисовой. Москва : Городец, 2005. С. 47–52.
11. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження) : монографія. Київ : Фенікс, 2007. 430 с.
12. Гребеньков Г.В., Назимко Є.С. Методологія кримінально-правових досліджень : науково-практичний посібник. Донецьк : Цифр. тип., 2012. 202 с.
13. Білас Ю.Ю. Вітчизняне правозастосування: методологія дослідження. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 83–90.
14. Тарахонич Т.І. Методологічні аспекти дослідження правового регулювання. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 20–26.
15. Бехруз Х.Н. Удосконалення методології порівняльно-правових досліджень. URL: <http://www.apdr.in.ua/v45/20.pdf>.
16. Зубович М.М. Ценностный аспект методологии гражданской процессуальной науки. *Сибирский юридический вестник*. 2004. № 3. С. 70–73.
17. Корбутяк В.І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2010. 176 с.
18. Рогозін С.М. Методи забезпечення інформаційно-правових заходів протидії економічній злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3 (спец. вип.). С. 226–233.
19. Луцький А.І. Загальнонаукові та конкретно наукові методи пізнання правової ідеології. *Наше право*. 2014. № 2. С. 189–193.